

Esben Høilund Carlsen - teknik en nødvendig basis

Ebbe Iversen

Da Esben Høilund Carlsens film »Nitten røde roser« fik premiere i 1974, blev der sat en slags milepæl i ny dansk filmhistorie. Ingen, og heller ikke instruktøren selv, vil betegne filmatiseringen af Torben Nielsens blodige hævnhistorie som et kunstværk af vældigt format. Men med »Nitten røde roser« blev det eftertrykkeligt demonstreret, at man kan hente et stort og bredt publikum i biografen til andet end folkekomedier, og dermed blev filmen det første solide fundament under den bro, som danske instruktører siden har søgt at bygge over tressernes ulyksalige kløft mellem den fladpandede »folkelige« film og den ambitiøse, men ofte også amatøragtige film for de udvalgte få.

Selv betragter den 35-årige sønderjyde Esben Høilund Carlsen dette som særdeles væsentligt, for efter hans mening er den professionalisme og tekniske kunnen, som er den helt nødvendige basis for at kunne lave vedkommende film, sørgeligt forsømt herhjemme. Han føler stadig, at hans debutfilm muligvis ikke havde så stor selvstændig værdi, men at den forandrede det danske biografmarked. Den var den første statsstøttede film, som hentede pengene hjem igen, og den blev hurtigt fulgt af andre film af samme type. Dermed var den med til at nedbryde

den producent-fordom, at 30 pct. grin er nødvendig i en dansk film.

At »Nitten røde roser« blev den rigtige film på det rigtige tidspunkt, skyldtes først og fremmest producenten Erik Crone, siger Esben Høilund Carlsen, der i det hele taget er præget af et ganske nøgternt syn på sig selv og sin indsats som instruktør. Da hans film i 1974 blev vist på den internationale filmfestival i Teheran – hvor den i øvrigt blev modtaget med større begejstring end blandt de danske anmeldere – samlede der sig stor sympati omkring EHC, da han på den efterfølgende pressekonference åbent og selvkritisk diskuterede filmens mangler og svagheder. Tilsvarende hævder EHC heller ikke, at hans ny film »Gangsterens lærling« – som han i skrivende stund er ved at gøre færdig til premieren 2. juli – bliver noget mesterværk, selv om han nok mener, at den udmærker sig ved at forsøge at gøre tingene anderledes end den gængse danske spillefilm.

Esben Høilund Carlsen læste sammenlignende litteratur i 1960-66 og levede samtidig af dels at lave radioprogrammer, dels af at tegne og male. Han opnåede endda at blive betragtet som et lovende ungt talent i Vesttyskland, hvor han udstillede. I de følgende to år gik han på filmskolen, og i 1968-70 var han tusindkunstner inden for filmbranchen. Han havde to filmprojekter på rampen – en politisk western og en filmatisering af Helle Stangerups roman »Gule handsker«, og Filmfonden støttede. Men producenten Sven Grønlykke sprang fra for i stedet at lave sin egen »Balladen om Carl-Henning«, og selv vidste EHC intet om produktion. I den retning var filmskoleeleverne så naive som Rafaels engle, siger han.

1970-73 var EHC programsekretær i Danmarks Radios kulturafdeling, udstationeret i Åbenrå, men i 1973 stillingen overført til provinsafdelingen, og samtidig lød startskuddet for »Nitten røde roser«. Derfor sagde EHC op hos DR, og siden har han foruden at være aktiv i filmbranchen mødt mediet fra den modsatte side som anmelder på Aktuelt.

Med »Nitten røde roser« forsøgte Erik Crone og Esben Høilund Carlsen at kombinere en – i forhold til tidligere danske film – højere grad af teknisk perfektion og en rimelig psykologi med noget publikumsvenligt. De ville gerne slå hul i det fast etablerede mønster, at der i Danmark findes to slags film: dem, folk gerne vil se – og dem, folk gerne vil lave. De første blev traditionelt lavet med professionalisme, de andre med hjerte og følelser, men uden større hensyn til, at andre skulle se dem, siger EHC. Efter hans mening kan man enten vente på, at en filmens Messias kommer ind fra venstre og kan det hele, eller man kan arbejde på generelt at højne kvaliteten. Her var problemet m.h.t. »Nitten røde roser« imidlertid, at danske filmarbejdere ikke var vant til at søge perfektionen. Der findes en række dygtige filmarbejdere herhjemme, siger EHC, men den gængse holdning var, at filmene var gode nok, bare f. eks. projektøren ikke væltede ind i billedet.

Derfor måtte EHC i »Nitten røde roser« på visse punkter begynde helt fra bunden – eksempelvis opfinde, hvordan en pige kastes ud fra et tag eller en mand skydes i ansigtet på nært hold. Den dominerende farcegenre havde vænnet dansk film til, at den nærmeste løsning også var den bedste, og man gjorde sig sjældent umage for at gøre tingene bedre, klarere eller smukkere. Og EHC mener, at selv seriøse danske instruktører stadig undgår emotionelt højspændte scener. Man forsøger at få tingene til at glide på mumlende normal-dansk, og man frygter scener, hvor for meget er psykologisk på højkant – bl. a. netop

fordi man ikke kan løfte sig ud over den tekniske side af sagen. Danske filmfolk har ingen tradition for at dygtiggøre sig, for man har et gammelt ideal om, at kunst er noget man kan, ikke noget man lærer. Men egentlig burde man blive assistent hos Stanley Kubrick for at fornemme, hvordan kommandocentralen fungerer i et stort projekt, siger EHC.

Alligevel mener han nok, at dansk films gennemsnitlige standard er blevet væsentligt højere i de seneste par år, og i dag er det forholdsvis anonymt at lave velsnækkede, håndværksmæssigt gode film. Men blufærdigheden forhindrer stadig, at man også kommer ud i de emotionelle hjørner, og det bliver for fattigt i det lange løb og er i øvrigt frustrerende for skuespillerne. Det er udmær-

Esben Højlund Carlsen instruerer.

ket, at man har pillet det artificielle ud af spillet, men den intensitet, som så skulle drive værket i stedet for, har man hidtil ikke set meget til i dansk films lavmælte hverdagsrealisme. Det er godt, at filmfolkene har valgt at træde ud af ghettoen og acceptere den kommercielle situation, film også befinder sig i. Men af kommende danske film må man kræve, at de ikke slår sig til tåls med at ligne, med rimeligt miljø og rimelige personer. Nu må man også til at fortælle folk nogle gode historier.

Sagen er nok, mener EHC, at i USA sidder der en fed mand bag et skrivebord og spørger instruktøren: »What's your story?« Men herhjemme sidder der enten en fed mand, som spørger om, hvor sjov filmen bliver – eller der sidder en mager mand, som er enig i instruktørens

budskab. Derfor har amerikansk film en stofflighed og et drive, som de europæiske mangler. Mens amerikanerne starter med historien, starter vi med at iklæde noget abstrakt konkrete detaljer, og vi mangler visioner i stedet for tanker. EHC er helt uenig med den naturalistiske filosofi, der finder det tilstrækkeligt at beskrive tilværelsen, som den er. Vi dyrker en TV-reportagestil, hvor vi placerer kameraet dér, hvor det bedst kan overskue situationen – og dér står det så og glor. Det svarer til at skrive romaner i skolestilsprog, siger EHC. I stedet skal man skrive sin film med kameraet, og man skal huske, at folk nemmere kan interessere sig for historier end for teorier. Hvad vi laver herhjemme, er for ofte de gode viljers film.

Hvordan passer så »Gangsterens lærling« ind i disse

teorier? Jo, hvis den havde været en fremragende og vellykket film, ville den have passet smukt, siger EHC. Han udtrykker sig med den yderste diplomati om filmens tilblivelse, men det er velkendt, at den har været problemfyldt. Manuskriptforfatteren Lars Leergaard skulle også have instrueret filmen, men magtede det ikke, og i stedet blev det – efter en periode med to instruktører, og efter at også den svenske instruktør Lars G. Thelestam havde været inde i billedet – Esben Højlund Carlsen.

Han siger, at Lars Leergaards manuskript er fremragende, fordi det rummer en detaljeret miljøbeskrivelse, men ikke stiller sig tilfreds med blot at kalkere miljøet. Ud af historien om den pæne borgermand, der af lutter kedsomhed kommer dybere og dybere ind i det kriminelle narko-miljø på Nørrebro, vokser en helt abstrakt figur, som er den egentlige hovedperson: gangsteren (spillet af Peter Steen). Rent konkret er han meget lidt med i filmen, men alt sker på hans bud, og hovedfiguren (Dick Kaysø) afspejler gangsterens univers. Gangsteren er som en Mefisto på Nørrebro, det abstrakte onde dukker op i et helt realistisk miljø, og denne stilblending finder EHC særdeles fascinerende. Samtidig har han mange lovord om Dick Kaysø, som han betegner som en helt fremragende skuespiller, der tilføjer sin normale danske filmhelt – den leddeløse Hamlet – en storm af nysgerrighed, appetit, godlidenhed og gå-på-mod.

Den gangsterlære, som hovedpersonen går i for at realisere sig selv på miljøets vilkår, drejer sig om at blive kold og kynisk, at indrette sig, så fantasien ikke blander sig i ens tilværelse. Det er et yderst uheldigt fænomen, som også findes i store dele af samfundet i øvrigt, siger EHC. Men til slut tager den fortrængte fantasi og følelserne alligevel magten, og gangsterlærlingen bliver sindsygt.

Med »Gangsterens lærling« har EHC forsøgt at fjerne sig fra den danske normalfilms fortælle-måde, som ifølge ham enten foregår i flaksende TV-reportagestil eller – som regel – i klare, overskuelige, pædagogiske billeder, der bliver fantastisk livløse. Højlund Carlsens ambition har været at få kameraet meget længere ind i historien, hvilket ikke er det samme som at bruge rystende håndholdt kamera.

»Gangsterens lærling« er produceret af Anne Philipsen og har kostet ca. 1½ mill. kr., hvoraf Det danske Filminstitut har bidraget med 800.000 kr. Filmen er optaget i Super 16 mm, som giver et widescreen-billede i 16 mm, fordi filmen kun er perforeret i den ene side. Frem for 35 mm giver denne metode råd til at bruge væsentligt mere råfilm, den betyder øget udstyrsmæssig håndterlighed, og opblæsningsteknikken til 35 mm er i dag langt bedre end tidligere.

Skønt historien i filmen er Lars Leergaards private vision, har Højlund Carlsen været med fra projektets start, og på et tidspunkt blev han af Det danske Filminstitut bedt om for alvor at gå ind i projektet og forsøge at få en spillefilm ud af det. Som »teknisk instruktør« havde han i et halvt år et frugtbart samarbejde med Leergaard, men så dukkede problemerne ved at være to instruktører op, og – som EHC formulerer det – kommunikationen mellem de to blev for omstændelig. Derfor gik Højlund Carlsen helt ind i projektet både kunstnerisk og økonomisk, og det var ham, der fik hentet Anne Philipsen ind som producent. Resultatet bliver ifølge Esben Højlund Carlsen en »lille« film. At hans eget navn borger for, at den ikke bliver uden kvaliteter, siger han ikke noget om. Men det tør man tro. ■